

Rukovanje Datotekama

POGLAVLJE 11

Sloj operativnog sistema za rukovanje datotekama

- Zadatak: ozbezbediti **punu slobodu** rukovanja podacima u datotekama.
- Punu slobodu rukovanja podacima nudi predstava datoteke kao **niza bajta**.
- Niz se može, po potrebi, **menjati** i njemu se može pristupati u **proizvoljnom redosledu**, korišćenjem **rednog broja** bajta za njegovu identifikaciju.
- Ovakva predstava datoteke dozvoljava da se datoteka posmatra kao skup slogova iste ili različite dužine, koji se identifikuju pomoću posebnih **indeksa**.

Kontinualne datoteke

- Sadržaji datoteka se nalaze u **blokovima masovne memorije**. Za bilo kakvo rukovanje ovim sadržajem neophodno je da on dospe u **radnu memoriju**.
- Zato je rukovanje bajtima sadržaja datoteke neraskidivo povezano sa **prebacivanjem blokova** sa ovim bajtima **između radne i masovne memorije**.
- Pri tome se bajti prebacuju iz **radne u masovnu memoriju** radi njihovog trajnog **čuvanja**, a iz **masovne u radnu memoriju** radi **obrade**.

Kontinualne datoteke

- Da bi ovakvo prebacivanje bilo moguće, neophodno je da sloj za rukovanje datotekama uspostavi **preslikavanje rednih brojeva bajta u redne brojeve** njima odgovarajućih **blokova**.
- Ovakvo preslikavanje se najlakše uspostavlja, ako se sadržaj datoteke nalazi **u susednim blokovima**.
- Ovakve datoteke se nazivaju **kontinualne (contiguous)**.
- Kod kontinualnih datoteka redni broj bloka sa traženim bajtom se određuje kao **količnik rednog broja bajta i veličine bloka**, izražene brojem bajta koje sadrži svaki blok.
- Pri tome, **ostatak deljenja** ukazuje na **relativni položaj bajta u bloku**.

Kontinualne datoteke

- Kontinualne datoteke zahtevaju od sloja za rukovanje datotekama da za svaku datoteku vodi evidenciju o:

- **imenu datoteke**

- **rednom broju početnog bloka**

- **dužini datoteke**

- Ove podatke čuva **deskriptor** datoteke.
- Dužina datoteke može biti izražena **brojem bajta**, ali i **brojem blokova**, koga obavezno prati podatak o **popunjenosti poslednjeg zauzetog bloka**.

Kontinualne datoteke

- Pojava da poslednji zauzeti blok datoteke nije popunjen do kraja se naziva **interna fragmentacija (internal fragmentation)**.
- Ova pojava je važna, jer nepopunjeni poslednji zauzeti blok datoteke predstavlja **neupotrebljen** deo masovne memorije.
- Sloj za rukovanje datotekama obavezno vodi i evidenciju **slobodnih blokova masovne memorije**.

Kontinualne datoteke

- Za potrebe **kontinualnih** datoteka bitno je da ova evidencija olakša pronalaženje **dovoljno dugačkih nizova susednih blokova**.
- Zato je podesna evidencija u obliku **niza bita (bit map)**, u kome **svaki bit** odgovara **jednom bloku** i pokazuje da li je on **zauzet (0)** ili **slobodan (1)**.

Kontinualne datoteke

- U slučaju ovakve evidencije, pronalaženje dovoljno dugačkih nizova susednih blokova se svodi na pronalaženje **dovoljno dugačkog niza jedinica** u nizu bita koji odslikava zauzetost masovne memorije.
- Rukovanje slobodnim blokovima masovne memorije zahteva **sinhronizaciju (međusobnu isključivost procesa)**, da bi se, na primer, **izbeglo** da više procesa, nezavisno jedan od drugog, zauzme **iste slobodne blokove** masovne memorije.

Kontinualne datoteke

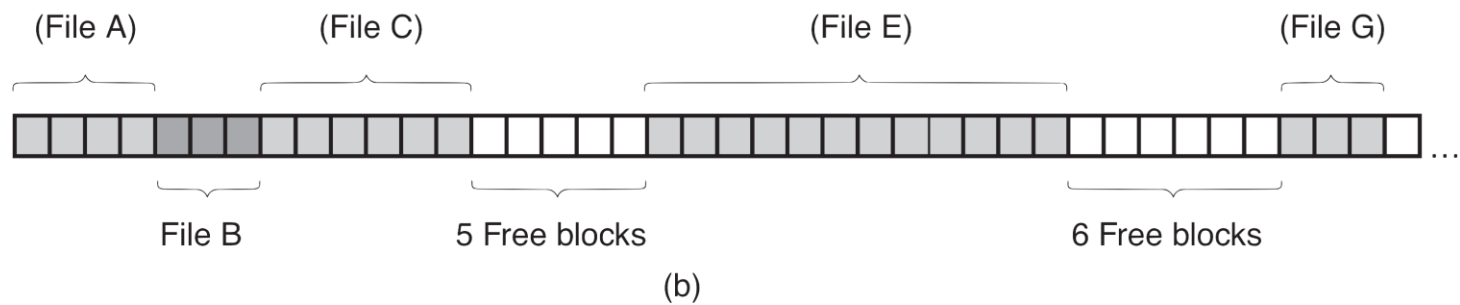
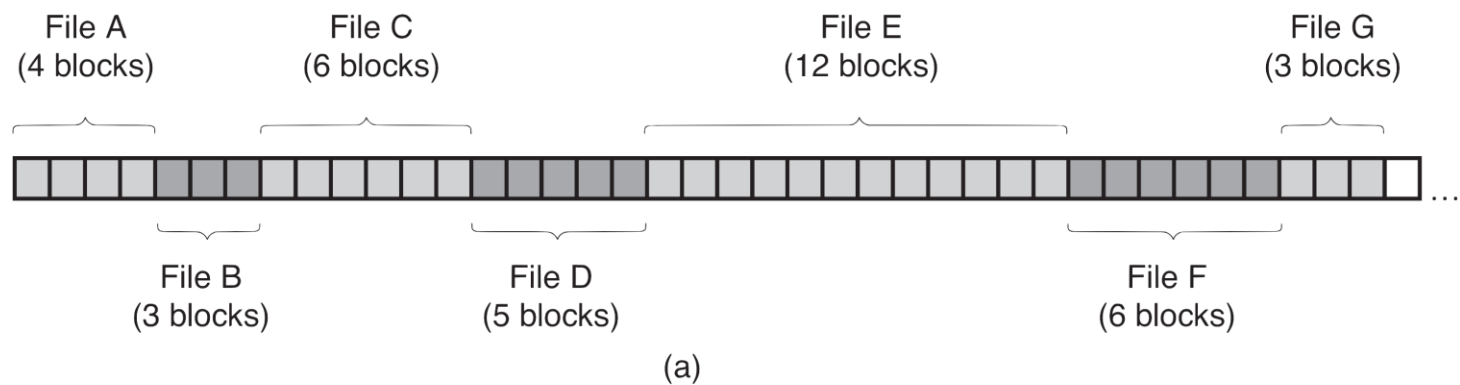

- Pojava **iscepkanosti slobodnih blokova** masovne memorije u kratke nizove susednih blokova otežava rukovanje kontinualnim datotekama.
- Ta pojava se zove **eksterna fragmentacija (external fragmentation)**.
- Ona nastaje kao rezultat **višestrukog stvaranja i uništenja datoteka** u slučajnom redosledu, pa nakon uništavanja datoteka ostaju **nizovi slobodnih susednih blokova**, međusobno **razdvojeni** blokovima postojećih datoteka.

Kontinualne datoteke

- Problem eksterne fragmentacije se **povećava**, kada se, prilikom traženja dovoljno dugačkog niza susednih blokova, pronađe niz **duži od potrebnog**, jer se tada zauzima (allocation) samo **deo blokova** u pronađenom nizu.
- To dovodi do daljeg **drobljenja** nizova slobodnih susednih blokova, jer preostaju sve kraći nizovi slobodnih susednih blokova.

Kontinualne datoteke

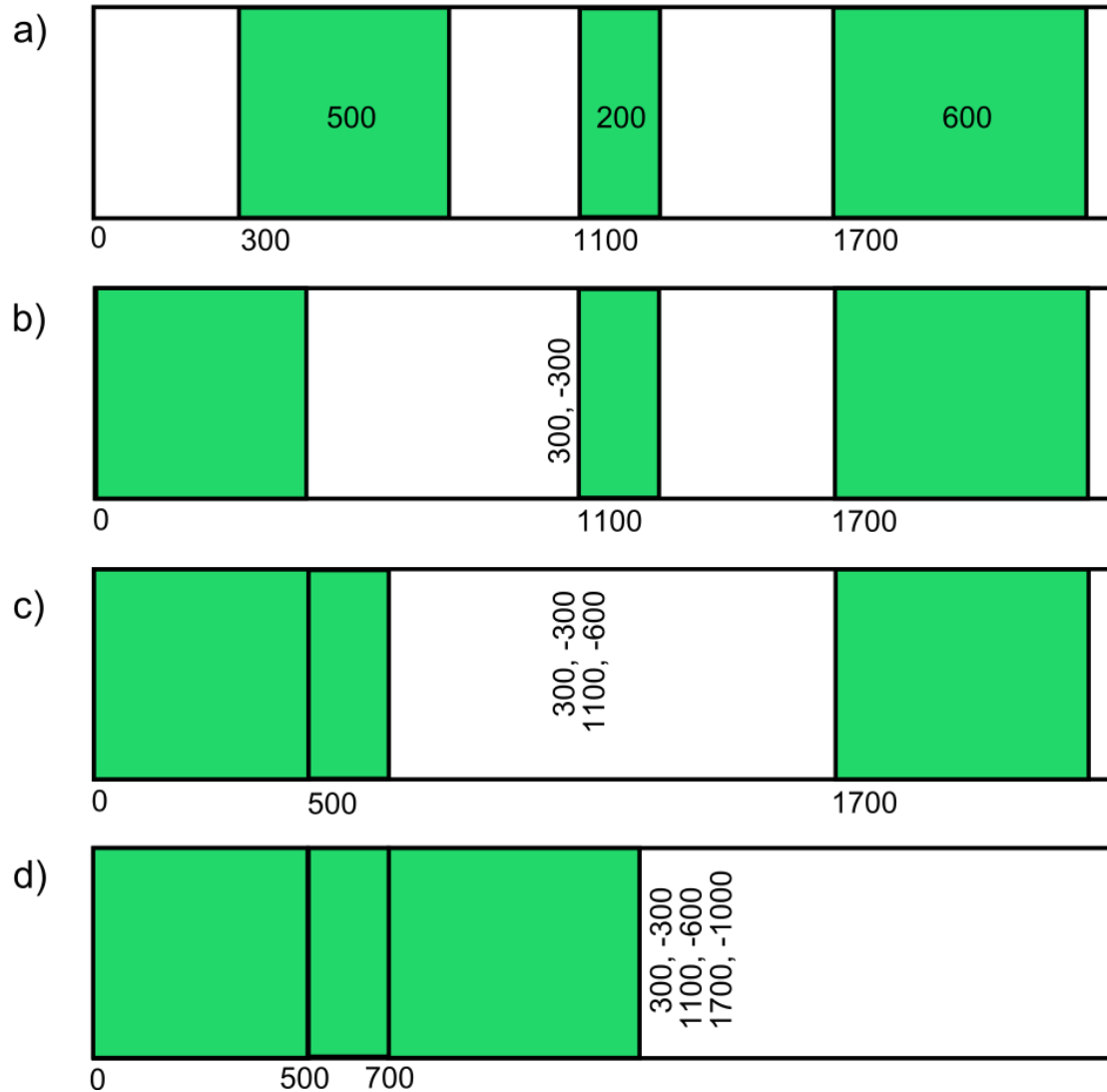
Kontinualne datoteke

- Eksterna fragmentacija je problematična, jer posredno izaziva **neupotrebljivost** slobodnih blokova masovne memorije.
- Eksterna fragmentacija **onemogućuje** stvaranje **kontinualne datoteke**, čija dužina je jednaka **sumi slobodnih blokova**, kada oni **ne obrazuju** niz **susednih blokova**.

Kontinualne datoteke

- Problem eksterne fragmentacije se može rešiti **sabijanjem (compaction)** datoteka, tako da svi slobodni blokovi budu **potisnuti iza datoteka** i da tako obrazuju niz susednih blokova. Mana ovog postupka je njegova dugotrajnost.

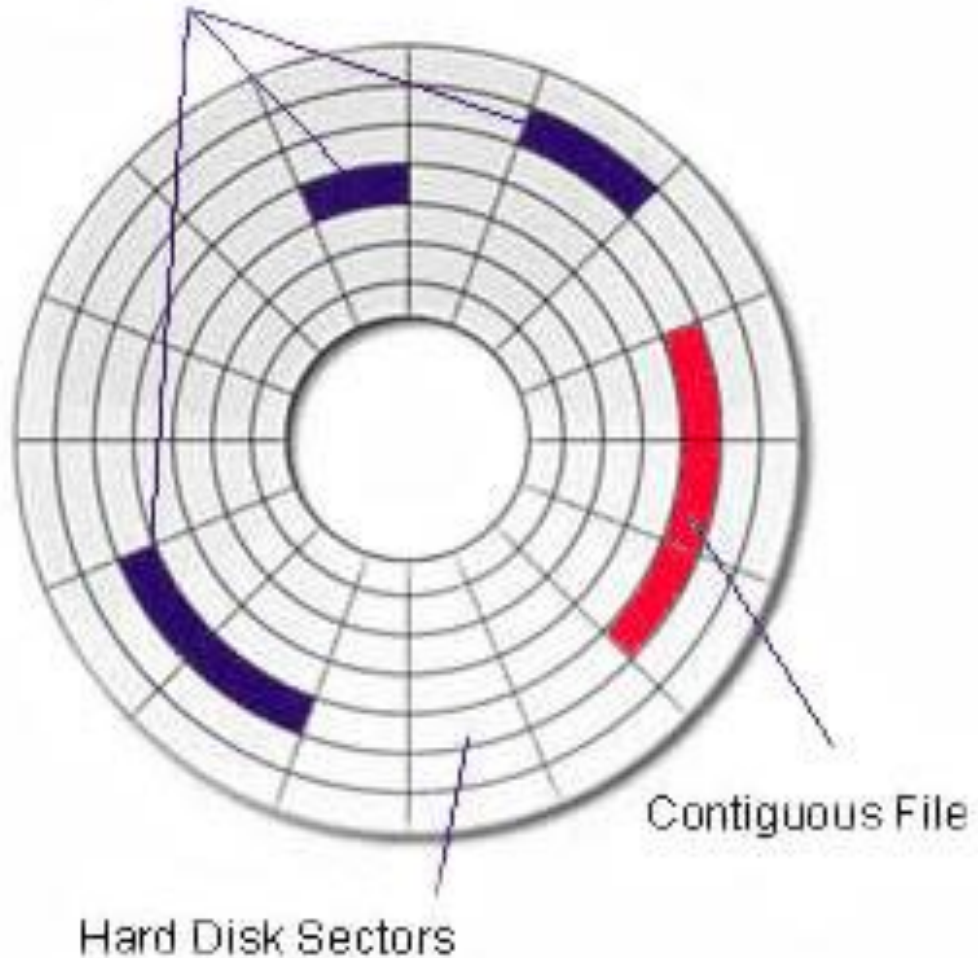

Kontinualne datoteke

- U opštem slučaju produženje kontinualne datoteke je **komplikovano**, jer zahteva stvaranje **nove, veće kontinualne datoteke**, **prepisivanje** sadržaja produžavane datoteke u novu datoteku i **uništavanje** produžavane datoteke.
- Problem produženja kontinualne datoteke se ublažava, ako se dozvoli da se kontinualna datoteka sastoji od **više kontinualnih delova**.

Fragmented File

Kontinualne datoteke

Pri tome se za svaki od ovih delova u **deskriptoru datoteke** čuvaju podaci o **rednom broju početnog bloka** dotičnog dela i o **njegovoj dužini (extent list)**.

Ovakav pristup je zgodan za veoma dugačke datoteke (namenjene za čuvanje zvučnog ili video zapisa).

Rasute datoteke

- Upotrebnu vrednost **kontinualnih datoteka** značajno smanjuju problemi:
  - **eksterne fragmentacije**
  - potreba da se **unapred zna** njihova **veličina**
  - teškoće sa njihovim **produžavanjem**.
- Zato se umesto kontinualnih koriste **rasute (noncontiguous)** datoteke, čiji sadržaj je smešten (**rasut**) u **nesusednim** blokovima masovne memorije.
- Kod rasutih datoteka redni brojevi bajta se preslikavaju u redne brojeve blokova pomoću posebne **tabele pristupa (file allocation table - FAT)**.

Rasute datoteke

- Njeni elementi sadrže redne brojeve blokova. Indekse ovih elemenata određuje **količnik rednog broja bajta i veličine bloka**.
- Iz prethodnog sledi da dužinu rasutih datoteka **ograničava veličina tabele pristupa**.
- Zato se veličina tabele pristupa dimensionira tako da zadovolji **najveće praktične zahteve** u pogledu dužine rasutih datoteka.

Rasute datoteke

- Tabele pristupa se čuvaju u blokovima **masovne memorije** (kao, uostalom, i sadržaji datoteka).
- Radi manjeg zauzeća, važno je da se u blokovima masovne memorije ne čuva uvek cela tabela pristupa, nego samo njen **neophodan (stvarno korišćen) deo**.
- Zato se tabela pristupa deli u **odsečke**.
- Početni odsečak, sa **p elemenata** tabele pristupa je **uvek prisutan**. On nije veći od bloka masovne memorije. Dodatni odsecci su prisutni **samo kad su neophodni**.

Rasute datoteke

- Svaki **dodatni** odsečak je jednak bloku masovne memorije i može da sadrži **b elemenata** **tabele pristupa** ($b > p$).
- Prema tome, tabela pristupa svake rasute datoteke zauzima **jedan blok** , u kome se nalazi **početni odsečak** ove tabele sa **p njenih elemenata**.
- Za tabelu pristupa se, po potrebi, zauzima još jedan blok sa **dodatnim odsečkom**, u kome se nalazi narednih **b njenih elemenata**.

Rasute datoteke

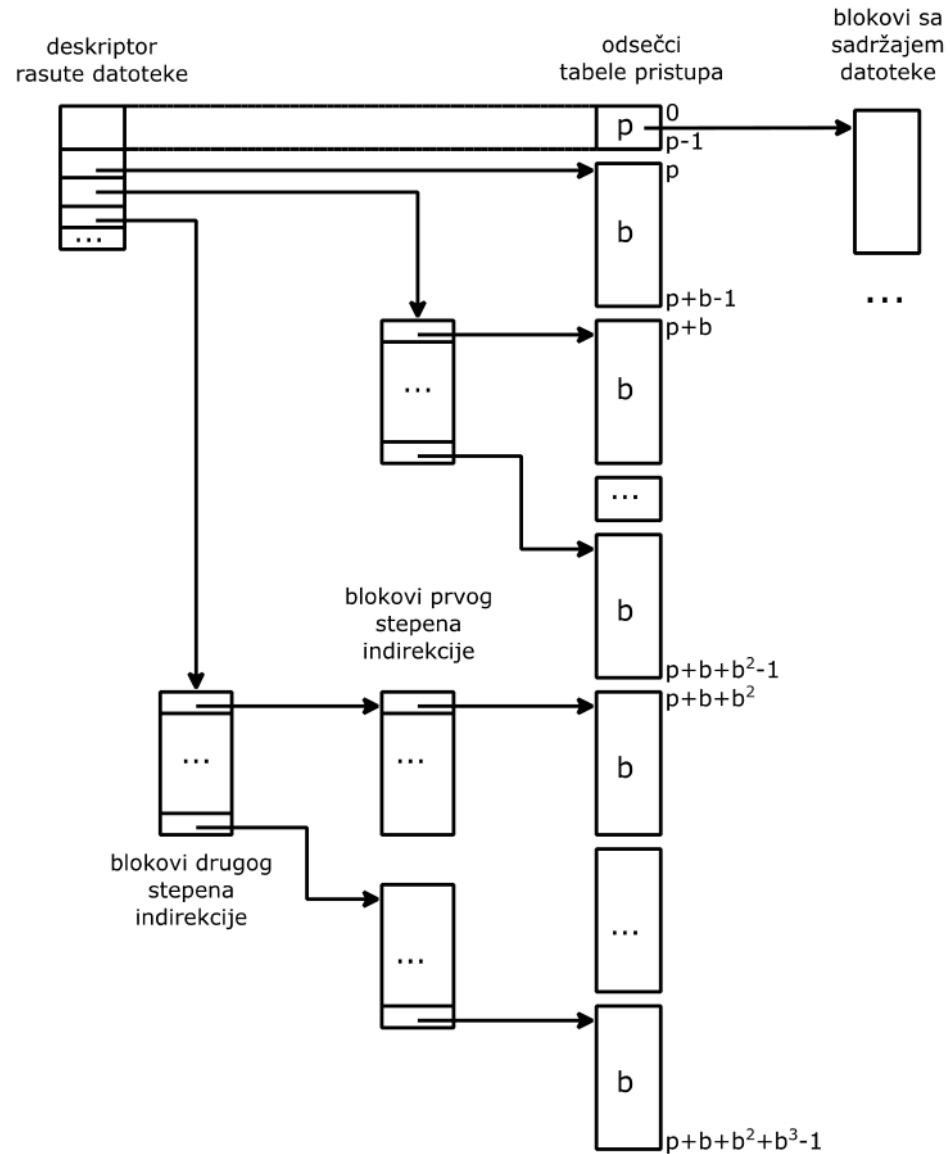

- Kada zatreba još dodatnih odsečaka, za tabelu pristupa se zauzima poseban **blok prvog stepena indirekcije**.
- On sadrži do **b rednih brojeva blokova sa dodatnim odsečcima**.
- U svakom od njih se nalazi **b novih elemenata tabele pristupa**.

Rasute datoteke

- Na kraju, po potrebi, za ovu tabelu se zauzima **poseban blok drugog stepena indirekcije**.
- On sadrži do **b rednih brojeva blokova prvog stepena indirekcije**.
- Svaki od njih sadrži do **b rednih brojeva blokova** sa dodatnim odsečcima, a u svakom od njih se nalazi **b novih elemenata tabele pristupa**.
- Prema tome, ukupno ima **$1+b+b^2$ dodatnih odsečaka**, svaki sa **b elemenata tabele pristupa**.

Rasute datoteke

Rasute datoteke

- Deskriptor rasute datoteke sadrži **početni odsečak** tabele pristupa, redni broj njenog prvog **dodatnog odsečka**, redni broj bloka **prvog stepena indirekcije** i redni broj bloka **drugog stepena indirekcije**.
- Pored toga, ovaj deskriptor sadrži i **dužinu rasute datoteke**, da bi se znalo **koliko blokova je zauzeto** sadržajem i **koliko je popunjen poslednji zauzeti blok**.

Rasute datoteke

- Ideja, korišćena za organizaciju tabele pristupa, može da se upotrebi i za organizaciju evidencije **slobodnih blokova** masovne memorije.
- U ovom slučaju ova evidencija ima oblik liste slobodnih blokova.
- Slobodni blokovi, uvezani u ovu listu, sadrže redne brojeve ostalih slobodnih blokova, pa podsećaju na blokove prvog stepena indirekcije.

Konzistentnost sistema datoteka

- Iza rukovanja datotekama krije se rukovanje blokovima masovne memorije, u kojima se nalaze i **sadržaj** i **deskriptor** i, eventualno, **dodatni odsecci** tabele pristupa svake rasute datoteke.
- Rukovanje ovim blokovima usložnjava činjenica da se **međusobno zavisni podaci** nalaze u **raznim blokovima**.
- Pošto se blokovi modifikuju u radnoj memoriji, a trajno čuvaju u masovnoj memoriji, prirodno je da u pojedinim trenucima **postoji razlika između blokova u masovnoj memoriji i njihovih kopija u radnoj memoriji**.

Konzistentnost sistema datoteka

- Probleme izaziva **gubitak kopija blokova** u radnoj memoriji, na primer, **zbog nestanka napajanja**.
- Tako, na primer, produženje rasute datoteke zahteva:
  - **izmenu evidencije slobodnih blokova**, radi isključivanja pronađenog slobodnog bloka iz ove evidencije
  - **izmenu tabele pristupa produžavane rasute datoteke**, radi smeštanja rednog broja novog bloka u element ove tabele.

Konzistentnost sistema datoteka

- Izmena evidencije **slobodnih blokova** dovodi do promene jedne od **kopija** njenih blokova u radnoj memoriji. Isti efekat ima i izmena tabele pristupa **produžavane rasute datoteke**.
- Ako **obe izmenjene kopije** budu prebačene u masovnu memoriju, tada je produženje rasute datoteke **uspešno obavljeno**.
- Ako **ni jedna od kopija** ne dospe u masovnu memoriju, tada produženje rasute datoteke **nije obavljeno**, jer nije registrovano u masovnoj memoriji.
- Ali, ako **samo jedna od promenjenih kopija** dospe u masovnu memoriju, tada se javljaju **problemi konzistentnosti sistema datoteka**.

Konzistentnost sistema datoteka

- U jednom slučaju, kada samo promenjena **kopija bloka evidencije slobodnih blokova** dospe u masovnu memoriju, **blok isključen** iz ove evidencije **postaje izgubljen**, jer njegov redni broj nije prisutan niti u ovoj evidenciji, a niti u tabeli pristupa neke od rasutih datoteka.
- U drugom slučaju, kada samo promenjena **kopija bloka tabele pristupa** dospe u masovnu memoriju, **blok, pridružen** ovoj tabeli, **ostaje i dalje uključen** u evidenciju slobodnih blokova.

Konzistentnost sistema datoteka

- Prvi slučaj je **bezazlen**, jer se **izgubljeni blokovi mogu pronaći**.
- Pronalaženje izgubljenih blokova se zasniva na traženju blokova koji **nisu prisutni ni u evidenciji slobodnih blokova, ni u tabelama pristupa rasutih datoteka**.
- Za razliku od prvog slučaja, drugi slučaj je **neprihvatljiv**, jer može da izazove **istovremeno uključivanje istog bloka u više rasutih datoteka**, čime se **narušava njihova konzistentnost**.

Konzistentnost sistema datoteka

- Zato je neophodno uvek prebacivati u masovnu memoriju **prvo promenjenu kopiju bloka evidencije slobodnih blokova**, pa tek iza toga i **promenjenu kopiju bloka tabele pristupa**.
- Znači, potrebno je **paziti na redosled** u kome se izmenjene kopije blokova prebacuju u masovnu memoriju.

Konzistentnost sistema datoteka

- U opštem slučaju konzistentnost sistema datoteka može da se zasniva na vođenju **pregleda izmena (journal)**.
- Pre bilo kakve izmene sistema datoteka, u **pregledu izmena** se registruje **potpun opis nameravane izmene**, na osnovu koga je moguće izvršiti **oporavak sistema datoteka** **posle nedovršene izmene**.

Konzistentnost sistema datoteka

- Tek nakon toga se pristupa **izmeni sistema datoteka**. Po uspešno obavljenoj izmeni, u pregledu izmena se to i registruje.
- Ako u pregledu izmena **nije registrovan potpun opis** nameravane izmene, tada izmena nije ni započeta, pa je sistem datoteka u **konzistentom stanju**.
- Kada je u pregledu izmena registrovan **potpun opis nameravane izmene**, ali **nije registrovano njeno uspešno obavljanje**, tada je sistem datoteka **moгуće vratiti u konzistentno stanje**.

Konzistentnost sistema datoteka

- Ako su u pregledu izmena registrovani **potpuni opis** nameravane izmene i njeno uspešno obavljanje, tada je sistem datoteka u **konzistentnom stanju**.
- Ideja pregleda izmena može da bude osnova za organizovanje celog **sistema datoteka (log structured file system)**.
- U ovom pristupu **izmena svake datoteke se registruje** samo u posebnom pregledu izmena, čijom kasnijom analizom se, po potrebi, **rekonstruiše aktuelni sadržaj datoteke**.

Konzistentnost sistema datoteka

- Nakon izmene kopije bloka u radnoj memoriji, važno je **što pre** izmenjenu **kopiju prebaciti u masovnu memoriju**, radi smanjenja mogućnosti da se ona izgubi (na primer, kao **posledica nestanka napajanja**).
- To je naročito važno, ako izmena nije rezultat **automatske obrade**, nego **ljudskog rada** (na primer, editiranja), jer se tada ne može automatski rekonstruisati.

Baferski prostor

- Pristupi sadržaju datoteke mogu zahtevati prebacivanje više blokova u radnu memoriju:
  - bloka sa **deskriptorom datoteke**
  - jednog ili više dodatnih blokova **tabele pristupa**
  - bloka sa traženim bajtima **sadržaja**
- Pošto je, sa stanovišta procesora, prenos blokova na relaciji **radna** i **masovna** memorija, **spor (dugotrajan)**, dobra ideja je zauzeti u radnoj memoriji prostor za **više bafera**, namenjenih za čuvanje **kopija** korišćenih blokova (**block cache, buffer cache**).
- Pošto je radna memorija **mnogo manja** od masovne, njeni baferi mogu istovremeno da sadrže **mali broj** kopija blokova masovne memorije.

Baferski prostor

- Zato je važno da baferi sadrže kopije blokova, koje će biti korišćene u **neposrednoj budućnosti**, jer se samo tako **značajno ubrzava** obrada podataka.
- Problem se javlja kada su **svi baferi napunjeni**, a potrebno je pristupiti bloku masovne memorije, čija kopija **nije prisutna** u nekom od bafera.
- U tom slučaju neizbežno je **oslobađanje** nekog od bafera, da bi se u njega smestila kopija potrebnog bloka.
- Iskustvo pokazuje da je najbolji pristup osloboditi bafer za koga trenutak poslednjeg pristupa njegovom sadržaju prethodi trenucima poslednjeg pristupa sadržajima svih ostalih bafera (**Least Recently Used - LRU**).

Baferski prostor

- Za takav bafer se kaže da ima **najstariju referencu**.
- Pri oslobađanju bafera, njegov dotadašnji sadržaj se **poništava**, kada bafer sadrži **neizmenjenu** kopiju bloka, jer je ona identična bloku masovne memorije.
- U suprotnom slučaju, neophodno je **sačuvati izmene**, pa se kopija prebacuje u masovnu memoriju.
- U oslobođeni bafer se prebacuje kopija potrebnog bloka masovne memorije.

Baferski prostor

- Da bi se znalo koja od kopija ima **najstariju referencu**, baferi se uvezuju u **listu**.
- Na **početak** ovakve liste se uvek prebacuje bafer sa **upravo korišćenom kopijom** (sa **najnovijom referencom**), pa na **njen kraj** nužno dospeva bafer sa **najstarijom referencom**.

Baferski prostor

- Baferovanje izmenjenih kopija blokova u radnoj memoriji zahteva da se odredi trenutak u kome se izmenjena kopija **prebacuje** u masovnu memoriju.
- Ako se izmenjena kopija prebacuje u masovnu memoriju **odmah** nakon svake izmene, tada se **usporava rad**.
- Ako se izmenjena kopija prebacuje u masovnu memoriju tek **pri oslobađanju bafera**, tada se povećava mogućnost **gubljenja izmene**.

Baferski prostor

- Rešavanje ovoga problema se može posredno prepustiti korisniku, ako se uvede posebna sistemska operacija (**sync()**) za izazivanje prebacivanja sadržaja bafera u masovnu memoriju.
- U tom slučaju izmenjene kopije dospevaju u masovnu memoriju ili kada se baferi **oslobađaju** ili kada to **zatraži korisnik**.
- Potreba da se kopija bloka **što brže** nakon izmene prebaci u masovnu memoriju je **u suprotnosti** sa nastojanjem da se blokovi **što ređe** prenose između radne i masovne memorije.

Baferski prostor

- Na brzinu prebacivanja podataka između radne i masovne memorije važan uticaj ima i **veličina bloka**.
- Što je blok **veći**, u proseku se potroši **manje vremena** na prebacivanje jednog bajta između radne i masovne memorije.
- Međutim, što je blok **veći**, **veća** je i **interna fragmentacija**.
- Ta dva oprečna zahteva utiču na izbor veličine bloka, koja se kreće od **512** bajta do **8192** bajta.

Deskriptor datoteke

- Deskriptor datoteke, pored atributa koji omogućuju preslikavanje rednih brojeva bajta u redne brojeve blokova, sadrži i:
  - **numeričku oznaku** vlasnika datoteke
  - **prava pristupa** datoteci za njenog **vlasnika**, za njegove **saradnike** i za ostale **korisnike**
  - podatak da li je datoteka **zaključana ili ne**
  - **SUID** podatak da li numerička oznaka vlasnika datoteke postaje numerička **oznaka vlasnika procesa** stvorenog na osnovu **sadržaja datoteke** (važi samo za **izvršne** datoteke)
  - datum **poslednje izmene** datoteke

Deskriptor datoteke

- Činjenica, da deskriptor datoteke sadrži prava pristupa datoteci, podrazumeva da je sadržaj masovne memorije **fizički zaštićen**.
- To podrazumeva da se **centralni delovi** računara nalaze u **zaštićenoj (sigurnoj) prostoriji**, a da su samo **periferni delovi** računara **direktno na raspolaganju** korisnicima.
- Kada to nije moguće, alternativa je da sadržaj masovne memorije bude **kriptovan**.

Deskriptor datoteke

- Podatak da li je datoteka **zaključana ili ne** se čuva u **kopiji deskriptora** u radnoj memoriji.
- Ova kopija nastane prilikom otvaranja datoteke.
- Podatak da li je datoteka zaključana ili ne je uveden radi ostvarenja **međusobne isključivosti procesa** u toku pristupa datoteci.
- Pri tome se podrazumeva da su aktivnosti ovih procesa **međusobno isključive** i u toku obavljanja operacije zaključavanja datoteke.

Deskriptor datoteke

- U ovoj operaciji se proverava da li je datoteka zaključana i eventualno obavi njeno zaključavanje.
- **Sinhronizacija procesa** u toku obavljanja ove operacije **je neophodna**, da bi se sprečilo da dva ili više procesa **istovremeno** zaključa da je **ista** datoteka **otključana** i da, nezavisno jedan od drugog, **istovremeno zaključaju** pomenutu datoteku.

Deskriptor datoteke

- Pomenuta sinhronizacija obezbeđuje da uvek **najviše jedan proces** zaključa datoteku, jer samo on pronalazi otključanu datoteku, dok svi preostali istovremeno aktivni procesi pronalaze zaključanu datoteku.
- Ako je za nastavak aktivnosti ovih preostalih procesa neophodno da pristupe datoteci, tada se njihova aktivnost **zaustavlja do otključavanja datoteke**.

Deskriptor datoteke

- Njeno izvršavanje omogućuje nastavak aktivnosti **samo jednog** od procesa, čija aktivnost je **zaustavljena do otključavanja** datoteke.
- Ako takav proces **postoji**, datoteka se i **ne otključava**, nego se samo **prepušta novom procesu**. Inače, datoteka se **otključava**.
- I operacija **otključavanja** datoteka zahteva **sinhronizaciju** procesa.

Deskriptor datoteke

- U slučaju zaključavanja datoteke, moguće je da proces **nastavi** svoju aktivnost i **nakon neuspešnog** pokušaja zaključavanja datoteke.
- Jasno, tada se podrazumeva da on **neće pristupati** pomenutoj datoteci.
- Prema tome, operacija zaključavanja datoteke je **blokirajuća**, kada, radi uslovne sinhronizacije, u toku njenog obavljanja dolazi **do zaustavljanja aktivnosti** procesa, dok se ne stvore uslovi za međusobno isključive pristupe zaključanoj datoteci.

Deskriptor datoteke

- Ova operacija je **neblokirajuća**, kada njena povratna vrednost ukazuje na **neuspešan pokušaj** zaključavanja datoteke i na **nemogućnost pristupa** datoteci, koju je **zaključao neki drugi proces**.
- Sinhronizaciju procesa moraju da obezbede ne samo operacije **zaključavanja** i **otključavanja** datoteke, nego i **sve druge** operacije za rukovanje deskriptorima datoteka.
- Jedino tako se može obezbediti očuvanje **konzistentnosti deskriptora**.

Imenici

- Ime datoteke je prirodno vezano za njen **deskriptor**.
- Pošto se ime datoteke nalazi u **imeniku**, uz njega bi, u imenik, mogao da bude smešten i **deskriptor datoteke**.
- Međutim, tipičan način korišćenja imenika je njihovo **pretraživanje**, radi **pronalaženja** imena **imenika** ili imena **datoteke**, navedene u datoj putanji.

Imenici

- Ovakvo pretraživanje prirodno prethodi **pristupu sadržaju datoteke**, odnosno sadržaju imenika.
- Brzina** tog pretraživanja je **veća** što su imenici **kraći**, jer se tada **manje** podataka prebacuje između **radne** i **masovne** memorije.
- Znači uputno je da **imenici** sadrže **samo imena datoteka** i **imenika**, a **ne** i njihove **deskriptore**, pogotovo ako su deskriptori **veliki**.
- Zato se **deskriptori (inodes)** čuvaju na disku **van imenika**.

Imenici

- Da bi se uspostavila **veza** između **imena datoteka**, odnosno **imena imenika** sa jedne strane i njihovih **deskriptora** sa druge strane, u imenicima se, uz imena datoteka, odnosno uz imena imenika, navode i **redni brojevi** njihovih **deskriptora**, koji **jednoznačno** određuju ove deskriptore.
- Prema tome, **imenik** je **datoteka** koja sadrži **tabelu** u čijim elementima su **imena datoteka** (odnosno, imena imenika) i **redni brojevi** njihovih **deskriptora**

Imena
datoteka
(imenika)

Redni brojevi
deskriptora
datoteka
(imenika)

.	.
.	.
.	.

Imenici

Imenici

- Iz **rednog broja deskriptora** se može odrediti **redni broj bloka** masovne memorije, u kome se deskriptor nalazi, ako se izvestan broj **susednih blokova rezerviše** samo za smeštanje deskriptora.
- Pod pretpostavkom da blok sadrži **celi broj deskriptora**, **količnik** rednog broja deskriptora i ukupnog broja deskriptora u bloku određuje redni broj bloka sa deskriptorom.
- Pri tome se podrazumeva da je deskriptor sa **rednim brojem 0** rezervisan za **korenski imenik**.

Imenici

- Zahvaljujući ovoj pretpostavci, moguće je uvek pronaći deskriptor **korenskog imenika** i od njega **započeti pretraživanje** imenika, što obavezno prethodi pristupu sadržaju datoteke.
- Tako, na primer, za pristup sadržaju datoteke sa putanjom:
–/fakultet/odsek/godina.txt
- potrebno je prebaciti u radnu memoriju blok sa deskriptorom **korenskog imenika**, koji je poznat, zahvaljujući činjenici da je **redni broj (0)** deskriptora korenskog imenika unapred zadan.

Imenici

- U deskriptoru **korenskog imenika** se nalaze **redni brojevi** blokova sa **sadržajem** korenskog imenika.
- Nakon **prebacivanja** ovih blokova u radnu memoriju, moguće je **pretražiti sadržaj korenskog imenika**, da bi se ustanovilo da li on sadrži ime **fakultet**.
- Ako sadrži, uz ovo ime je i **redni broj deskriptora odgovarajućeg imenika**, iz koga se može odrediti **redni broj bloka** u kome se nalazi ovaj **deskriptor**.

Imenici

- Po prebacivanju ovog bloka u radnu memoriju, u pomenutom deskriptoru se pronalaze **redni brojevi blokova** sa sadržajem imenika **fakultet**.
- Nakon prebacivanja ovih blokova u radnu memoriju, moguće je **pretražiti sadržaj** i ovog imenika, da bi se ustanovilo da li on sadrži ime **odsek**.
- Ako sadrži, uz ovo ime je i **redni broj deskriptora odgovarajućeg imenika**, iz koga se može odrediti **redni broj bloka** u kome se nalazi ovaj **deskriptor**.

Imenici

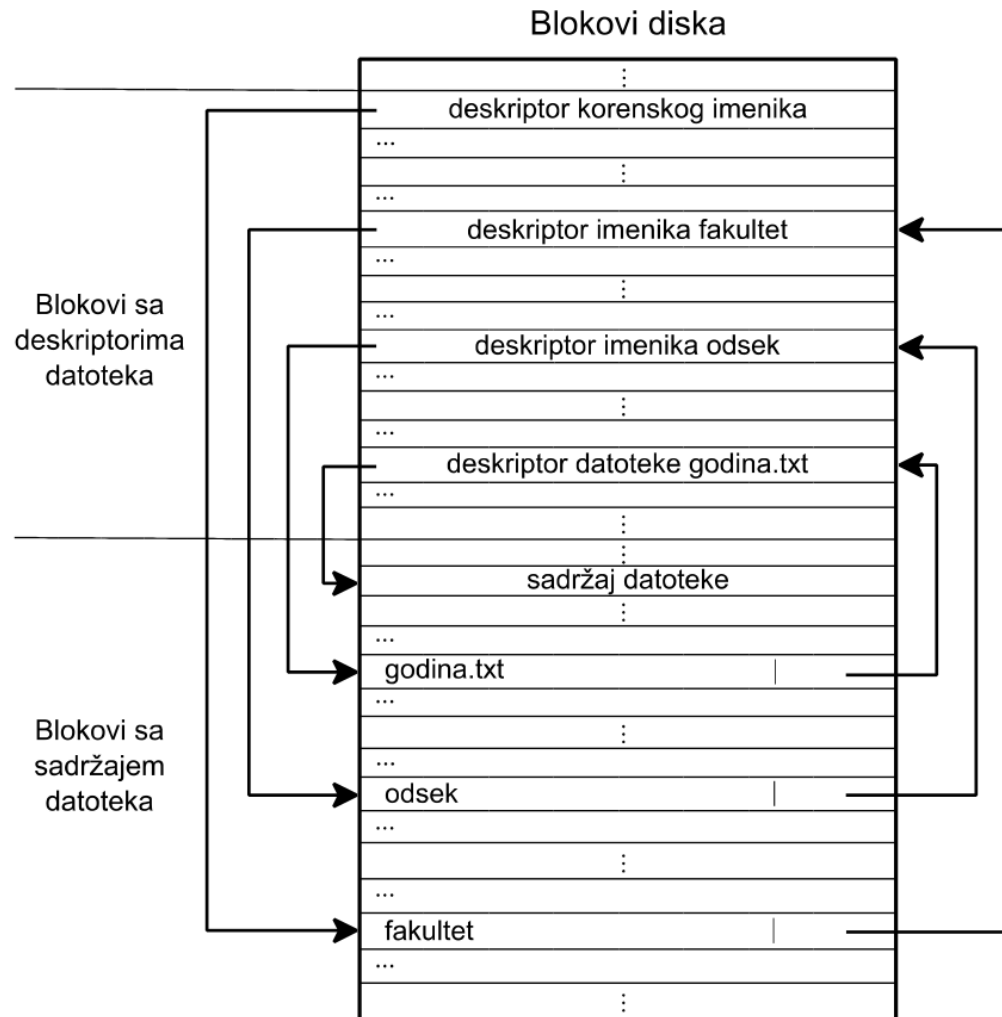

- Po prebacivanju ovog bloka u radnu memoriju, u pomenutom deskriptoru se pronalaze **redni brojevi blokova** sa sadržajem imenika **odsek**.
- Nakon prebacivanja ovih blokova u radnu memoriju moguće je **pretražiti** sadržaj i ovog imenika, da bi se ustanovilo da li on sadrži ime datoteke **godina.txt**.

Imenici

- Ako sadrži, uz nju je i **redni broj deskriptora** odgovarajuće datoteke, iz koga se može odrediti **redni broj bloka** u kome se nalazi ovaj deskriptor.
- Po prebacivanju ovog bloka u radnu memoriju, u pomenutom deskriptoru se pronalaze **redni brojevi blokova** sa sadržajem datoteke **godina.txt**.
- Tek tada je moguć pristup ovom sadržaju.

Imenici

Imenici

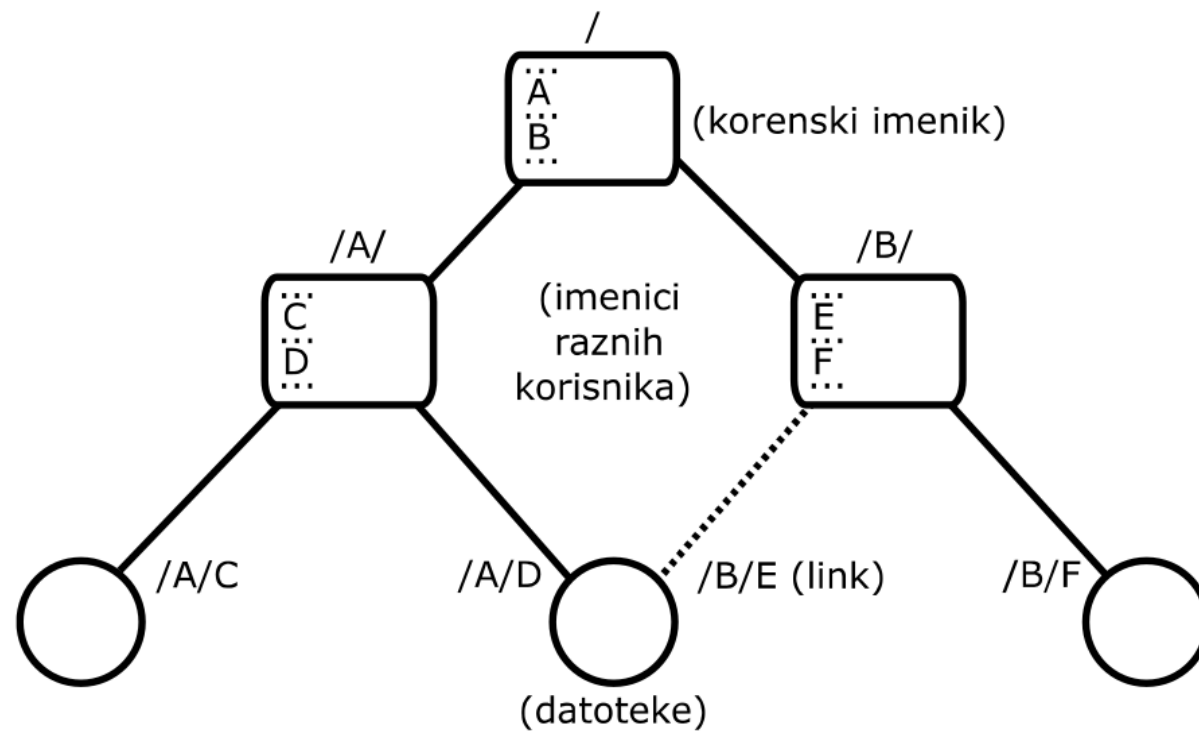

- U toku pristupa imenicima, neophodno je njihovo **zaključavanje**, radi obezbeđenja **međusobne isključivosti** pristupa raznih procesa istom imeniku.
- Za imenike je važno pitanje da li **ista datoteka** može **istovremeno** biti registrovana u **dva** ili **više imenika**.
- Ako se to dozvoli, tada **razne** putanje mogu voditi do **istog** sadržaja.

Imenici

- To je **efikasan** način da vlasnik, ali i više drugih korisnika istu datoteku mogu naći **svaki u svom imeniku**, a da **ne moraju** praviti **sopstvenu kopiju** datoteke.
- Pri tome, svaki od drugih korisnika može dotičnoj datoteci dati **ново ime**, koje se naziva **link (link)**.
- Slika sadrži prikaz tri imenika (predstavljeni kvadratima) i tri datoteke (predstavljene krugovima).
- Do srednje datoteke vode **dve putanje** (**link** je predstavljen isprekidanom linijom).

Imenici

Imenici

- U imeniku uz **link** može biti naveden **redni broj deskriptora** odgovarajuće datoteke (**hard link**), ali može biti navedena putanja datoteke **njenog vlasnika** (**soft link**).
- U prvom slučaju, deskriptor datoteke mora da sadrži **broj linkova**.
- Ako se dozvoli da i **imenici imaju linkove**, tada postaju mogući **ciklusi** u hijerarhijskoj organizaciji datoteka (jer **imenik** može sadržati **svoj link** ili **link imenika sa višeg nivoa** hijerarhije).

Sistemske operacije sloja za rukovanje datotekama

- Prethodno opisano pretraživanje imenika se dešava u okviru izvršavanja sistemske operacije **otvaranja datoteke** (**open()**).
- Zato je **putanja datoteke** obavezni **argument** poziva ove operacije.
- Njeno izvršavanje prebacuje **kopiju deskriptora datoteke** u radnu memoriju u **tabelu deskriptora datoteka**.
- Ova kopija se **ne uključuje** u **deskriptor procesa**, u toku čije aktivnosti je inicirano njeno prebacivanje, jer ista datoteka može **istovremeno biti otvorena** u toku aktivnosti **više procesa**.

Sistemske operacije sloja za rukovanje datotekama

- Da bi svaki od njih koristio istu kopiju deskriptora datoteke, u **deskriptoru svakog procesa** postoji **tabela otvorenih datoteka**.
- Svaki njen element sadrži **adresu kopije deskriptora** odgovarajuće datoteke iz **tabele deskriptora datoteka**.
- **Indeks elementa** tabele otvorenih datoteka (u kome je adresa kopije deskriptora otvorene datoteke) predstavlja **povratnu vrednost** poziva sistemske operacije **otvaranja datoteke**.

Sistemske operacije sloja za rukovanje datotekama

- Ovaj **indeks otvorene datoteke** se koristi kao **argument** u pozivima **drugih sistemskih operacija** sloja za rukovanje datotekama.
- On određuje datoteku na koju se pomenuti poziv odnosi.
- Od **veliĉine** tabele otvorenih datoteka **zavisi najveći mogući broj** istovremeno **otvorenih datoteka** nekog procesa.

Sistemske operacije sloja za rukovanje datotekama

- Kao **dodatni argument** poziva sistemske operacije otvaranja datoteke može se javiti oznaka nameravane **vrste pristupa** otvaranoj datoteci, koja pokazuje da li se datoteka otvara samo za **čitanje**, ili za **pisanje/čitanje**.
- U toku izvršavanja sistemske operacije otvaranja datoteke proverava se da li proces, koji poziva ovu operaciju, **poseduje pravo nameravanog pristupa** otvaranoj datoteci.

Sistemske operacije sloja za rukovanje datotekama

- Za ovo se koristi, sa jedne strane, numerička **oznaka vlasnika procesa** iz **deskriptora procesa**, a sa druge strane, **numerička oznaka vlasnika otvarane datoteke**, kao i **prava pristupa** otvaranoj datoteci za njenog **vlasnika**, za njegove **saradnike** i za **ostale korisnike**, što sadrži **deskriptor otvarane datoteke**.
- Otvaranje datoteke je **uspešno** samo ako proces **poseduje pravo nameravanog pristupa** datoteci.
- Tada poziv sistemske operacije otvaranja datoteke vraća **indeks otvorene datoteke**. Inače, on vraća **kod greške**.

Sistemske operacije sloja za rukovanje datotekama

- Oznaka **vrste nameravanog pristupa** datoteci se čuva u **posebnom polju** odgovarajućeg elementa **tabele otvorenih datoteka**, radi naknadne provere ispravnosti pristupa datoteci.
- Pokušaj otvaranja **nepostojeće datoteke** dovodi do **njenog stvaranja**, ako se tako **navede** u **argumentima** poziva sistemske operacije otvaranja datoteke.
- Alternativa je da postoji posebna operacija (**creat()**) za **stvaranje datoteke** (argument poziva ove operacije bi bila **putanja stvarane datoteke**).

Sistemske operacije sloja za rukovanje datotekama

- Korišćenje datoteke se **završava** pozivom sistemske operacije zatvaranja datoteke (**close()**).
- Ona **čisti** odgovarajući **element** **tabele** **otvorenih datoteka** procesa, koji je pozvao ovu sistemsku operaciju, i **prebacuje**, eventualno, **kopiju deskriptora** i **baferovane kopije blokova sadržaja zatvarane datoteke** u **masovnu memoriju** (što je neophodno **samo ako** su ove kopije **izmenjene**).

Sistemske operacije sloja za rukovanje datotekama

- **Kopija deskriptora** zatvarane datoteke **ostaje** u radnoj memoriji, ako, pored procesa koji zatvara datoteku, postoje i **drugi procesi koji joj pristupaju**.
- Zato kopija deskriptora datoteke sadrži **broj procesa** koji pristupaju datoteci.
- Obavezni argument poziva sistemske operacije zatvaranja datoteke je **indeks otvorene datoteke**.

Sistemske operacije sloja za rukovanje datotekama

- Važno je uočiti da **u periodu dok je datoteka otvorena**, znači, **između uzastopnih poziva** sistemskih operacija otvaranja i zatvaranja datoteke, proces **nije pod uticajem izmena prava pristupa otvorenoj datoteci**, jer izmena prava pristupa postaje delotvorna tek pri **narednom otvaranju** datoteke, pošto se tek tada ova prava ponovo proveravaju.
- Korisna praksa je da se, **na kraju aktivnosti procesa**, automatski **zatvore sve otvorene datoteke**.

Sistemske operacije sloja za rukovanje datotekama

- Otvorena datoteka se **zaključava** kada je neophodno ostvariti **međusobnu isključivost** u toku pristupa njenom sadržaju.
- Datoteka se **otključava** kada **prestane potreba** za **međusobnom isključivošću** u toku rukovanja njenim sadržajem.
- Zaključavanje** i **otključavanje** datoteka se nalazi u nadležnosti posebne sistemske operacije (**flock()**) koja rukuje **kopijom deskriptora** zaključavane/ otključavane datoteke.

Sistemske operacije sloja za rukovanje datotekama

- U opštem slučaju, operacija **zaključavanja** datoteke može biti **blokirajuća** ili **neblokirajuća**.
- U prvom slučaju aktivnost procesa se **zaustavlja tokom pokušaja zaključavanja** datoteke, dok zaključavanje ne postane **moguće**.
- U drugom slučaju, ako zaključavanje datoteke **nije moguće**, poziv sistemske operacije zaključavanja datoteke **vraća kod greške** koji objašnjava **razlog neuspeha** u zaključavanju datoteke.
- Obavezni argument poziva sistemske operacije zaključavanja datoteke je **indeks otvorene datoteke**.

Sistemske operacije sloja za rukovanje datotekama

- Nakon otvaranja, sadržaj datoteke se može čitati pozivom sistemske operacije **čitanja** datoteke (**read()**) i pisati pozivom sistemske operacije **pisanja** datoteke (**write()**), ako je to **u skladu sa namerama**, izraženim u otvaranju datoteke.
- Obavezni argumenti ovih poziva su **indeks otvorene datoteke** i **broj bajta** (koji se čitaju ili pišu).

Sistemske operacije sloja za rukovanje datotekama

- Pored toga, poziv sistemske operacije **čitanja** sadrži, kao **argument**, **adresu zone radne memorije** u koju se smeštaju **pročitani bajti**, a poziv sistemske operacije **pisanja** sadrži, kao **argument**, **adresu zone radne memorije** iz koje se preuzimaju **bajti za pisanje**.
- Oba poziva vraćaju vrednost, koja ukazuje na **uspešan poziv** ili na **grešku**.

Sistemske operacije sloja za rukovanje datotekama

- Podrazumeva se da sistemske operacije **pisanja** i **čitanja** nude **sekvencijalan pristup datotekama**.
- To znači, da, ako jedan poziv sistemske operacije **čitanja (pisanja)** **pročita (upiše)** prvi bajt datoteke, **naredni** takav **poziv** datoteke će da **pročita (upiše)** drugi bajt datoteke.
- Radi podrške **sekvencijalnom pristupu**, svaki element tabele otvorenih datoteka sadrži i posebno **polje pozicije** u datoteci sa **rednim brojem bajta** od koga se primenjuje **naredno čitanje** ili **pisanje**.

Sistemske operacije sloja za rukovanje datotekama

- **Svako čitanje ili pisanje pomera poziciju na prvi naredni nepročitani (neupisani) bajt.**
- Da bi bili mogući direktni pristupi bajtima datoteke (u **proizvoljnom redosledu**), postoji sistemska operacija **izmene pozicije** u datoteci (**seek()**).
- Obavezni **argumenti** njenog poziva su **indeks otvorene datoteke** i **podatak o novoj poziciji**, dok povratna vrednost ovog poziva ukazuje da li je poziv bio **uspešan** ili **ne**.

Sistemske operacije sloja za rukovanje datotekama

- Tako, na primer, ako se želi **pisati na kraj** datoteke, neophodno je prvo pozvati sistemsku operaciju **izmene pozicije** u datoteci, radi pozicioniranja **iza poslednjeg bajta** datoteke, i zatim pozvati **sistemsku operaciju pisanja**.
- **Prvi poziv izmeni poziciju** u datoteci u odgovarajućem elementu tabele otvorenih datoteka.
- **Drugi poziv**, na osnovu ove **pozicije** i **kopije deskriptora datoteke**, odredi **redni broj bloka**, ako on postoji, i **prebaci njegovu kopiju** u **radnu memoriju**, ako ona već nije bila prisutna u radnoj memoriji.

Sistemske operacije sloja za rukovanje datotekama

- U ovu **kopiju** se smeste **dopisivani bajti** i ona se **prebaci** (odmah ili kasnije, zavisno od strategije baferovanja) u **masovnu memoriju**.
- Ako blok ne postoji, ili ako se upisivanje proteže na **više blokova**, upisivanju bajta prethodi **zauzimanje blokova**.
- Radi toga se **menja (proširuje) tabela pristupa datoteke**, što može da dovede i do **izmene njenog deskriptora**.
- Nakon toga se u radnoj memoriji oblikuje **novi sadržaj blokova** i oni se **prebacuju** u masovnu memoriju.

Sistemske operacije sloja za rukovanje datotekama

- Sloj za rukovanje datotekama nudi posebne sistemske operacije za **izmenu atributa datoteke**, sadržanih u njenom **deskriptoru** (kao što su **numerička oznaka vlasnika** datoteke, **prava pristupa** datoteci za njenog vlasnika, za njegove saradnike i za ostale korisnike, ili **SUID** podatak da li **numerička oznaka vlasnika** datoteke postaje **numerička oznaka vlasnika procesa**, stvorenog na osnovu sadržaja datoteke).

Sistemske operacije sloja za rukovanje datotekama

- Obavezni **argumenti poziva** ovih sistemskih operacija su **putanja datoteke** i **nova vrednost menjanog atributa** datoteke.
- Njihova **povratna vrednost** ukazuje na **uspešnost poziva**.
- U okviru izvršavanja ovih sistemskih operacija **pretražuju** se **imenici**, radi **prebacivanja** u radnu memoriju **kopije deskriptora datoteke**.

Sistemske operacije sloja za rukovanje datotekama

- Zatim se proverava da li je ove sistemske operacije pozvao **vlasnik datoteke**, jer jedino on ima pravo da **menja attribute datoteke**.
- Ako jeste, tada se menja **zadani atribut** i **blok sa izmenjenom kopijom deskriptora** vraća u masovnu memoriju.
- U sistemske operacije za izmenu atributa datoteke spada i sistemska operacija za **izmenu imena** datoteke.

Sistemske operacije sloja za rukovanje datotekama

- Iako se u okviru ove operacije **ne menja deskriptor** datoteke, nego njen **imenik**, ovde je, pored **pristupa deskriptoru njenog imenika**, neophodan i pristup **deskriptoru dotične datoteke**, radi provere da li je ovu operaciju pozvao **vlasnik datoteke**.
- Za stvaranje **linka** (dodatnog imena datoteke) potrebna je posebna sistemska operacija (**link()**).
- Obavezani argumenti njenog poziva su **putanja sa imenom datoteke** i **putanja sa linkom**. U okviru ove operacije se pretražuju imenici radi ubacivanja linka.

Sistemske operacije sloja za rukovanje datotekama

- Za uništenje datoteke neophodna je posebna sistemska operacija (**unlink()**).
- Obavezni argument njenog poziva je **putanja** uništavane datoteke.
- U okviru sistemske operacije uništenja datoteke, **pretražuju** se imenici, radi prebacivanja u radnu memoriju **kopije deskriptora** uništavane datoteke.
- Zatim se proverava da li je **broj linkova** za ovu datoteku **nula** i da li je ovu sistemsku operaciju pozvao **vlasnik datoteke**, pa ako jeste, **oslobađaju** se **blokovi** datoteke i njen **deskriptor**.

Sistemske operacije sloja za rukovanje datotekama

- Na kraju se **poništava ime datoteke** u odgovarajućem imeniku, što predstavlja izmenu njegovog sadržaja.
- Povratna vrednost ove operacije ukazuje da li je ona **uspešno** obavljena.
- Na primer, uništenje **nepostojeće** datoteke ne može biti uspešno obavljeno.

Sistemske operacije sloja za rukovanje datotekama

- Prethodno opisane sistemske operacije omogućuju pristup **svim** datotekama, znači i imenicima.
- Ali za pristupe imenicima je potrebno poznavati detalje njihove organizacije, kao što su:
  - **broj bajta** koji je rezervisan za **imena datoteka** i **imenika**
  - **broj bajta** koji je rezervisan za **redne brojeve** njihovih deskriptora
  - **oznaku** koja označava **prethodni imenik** u hijerarhiji i slično

Sistemske operacije sloja za rukovanje datotekama

- Potreba za poznavanjem organizacije imenika se izbegava, ako se ponude posebne sistemske operacije za rukovanje imenicima, kao što su operacije za **stvaranje** imenika, za **pregledanje** i za **izmene** njegovog sadržaja, ili za **uništenje** imenika.
- Među sistemske operacije za rukovanje imenicima spada posebna operacija (**mount()**) koja omogućuje **spajanje dva sistema datoteka**, tako što **korenski imenik** jednog od sistema datoteka **postane (zameni) običan imenik** drugog sistema datoteka.
- Postoji i suprotna operacija (**umount()**) koja **razdvaja** dva prethodno spojena sistema datoteka.

Specijalne datoteke

- Važno svojstvo pojma datoteke je da je on primenljiv i za opisivanje **ulaznih** i **izlaznih** uređaja.
- Tako, **ulazni** uređaj, kao što je **tastatura**, odgovara datoteci, čiji sadržaj se može samo **čitati**, a sastoji se od **bajta**, koji stižu sa **tastature**.
- Slično, **izlazni** uređaj, kao što je **ekran**, odgovara datoteci, čiji sadržaj se može samo **pisati**, a sastoji se od **bajta**, koji se upućuju na **ekran**.
- Takođe, **ulazno izlazni** uređaj, kao što je **disk**, odgovara **datoteci**, čiji sadržaj se može i **pisati** i **čitati**, a sastoji se od **bajta** iz pojedinih **blokova** diska.

Specijalne datoteke

- Datoteke, koje predstavljaju pojedine **ulazne** ili **izlazne** uređaje, se nazivaju **specijalne** datoteke (**special file**).
- Specijalne datoteke se dele na **znakovne**, koje odgovaraju uređajima kao što su **tastatura**, **ekran** ili **šampač**, i na **blokovske**, koje odgovaraju, na primer, **diskovima**.
- **Znakovne** specijalne datoteke podržavaju **sekvencijalno čitanje** ili **pisanje** znakova (koji **dolaze** sa odgovarajućeg **urađaja**, ili **odlaze** na odgovarajući **uređaj**).
- Za ove datoteke **izmena pozicije nema smisla**.

Specijalne datoteke

- **Blokovske** specijalne datoteke podržavaju **čitanje** ili **pisanje** blokova.
- Za njih **izmena pozicije** omogućuje određivanje **rednog broja** bloka na koga se primenjuje **naredna operacija**.
- Blokovske specijalne datoteke omogućuju **direktne** pristupe blokovima diska, što je važno, na primer, kod **pronalaženja izgubljenih blokova**, kod **sabijanja datoteka**, ili kod **pripremanja disk jedinica** za korišćenje.
- U poslednjem slučaju se određuje namena pojedinih blokova diska:

Specijalne datoteke

blok 0	prvi (<i>boot</i>) blok
blok 1	drugi (<i>super</i>) blok
blok 2	blokovi namenjeni za deskriptore
...	
blon n	blokovi namenjeni za sadržaj datoteka i za tabele pristupa
...	

Prvi (boot) blok je rezervisan za **podatke**, koji su potrebni za **pokretanje računara** (operativnog sistema), a **drugi (super)** blok sadrži:

- podatke o nizu susednih blokova, koji su namenjeni za smeštanje **deskriptora datoteka** (ovi podaci obuhvataju redni broj **prvog** bloka iz ovog niza, kao **ukupan** broj blokova u ovom nizu)
- podatke o **slobodnim mestima** za **deskriptore datoteka**
- podatke potrebne za evidenciju (**preostalih slobodnih blokova** (u ovu evidenciju se uključuju **svi blokovi**, koji nisu upotrebljeni za **smeštanje sadržaja** datoteka ili za **tabele pristupa**).

Specijalne datoteke

- Blokovska specijalna datoteka nije nužno vezana za jedan **celi disk**.
- Ona se može odnositi na **deo diska**, koji se naziva **particija (partition)** i koji tada predstavlja **logičku disk jedinicu (logical volume)**.
- Da bi to bilo moguće, neophodno je raspolagati sredstvima za **rukovanje particijama**.
- **Rukovanje particijama** dozvoljava i **formiranje logičkih disk jedinica** koje obuhvataju **više particija** na **raznim fizičkim diskovima**.

Specijalne datoteke

• To omogućava:

- **brži pristup** blokovima logičke disk jedinice, jer **istovremeno** mogu biti prebacivani blokovi iz **raznih** particija sa raznih fizičkih diskova (**striping, RAID0**),
- veću pouzdanost logičke disk jedinice, jer svaki blok može biti **repliciran** tako da svaka particija sa raznih fizičkih diskova sadrži potpunu **kopiju** logičke disk jedinice (**mirroring, RAID1**)
- **oboje (RAID5)**.

Specijalne datoteke

- Pre korišćenja specijalnih datoteka, neophodno je njihovo **otvaranje** (radi provere **prava pristupa** uređaju, koga datoteka predstavlja), i eventualno njihovo **zaključavanje** (radi ostvarenja **međusobne isključivosti** pristupa uređaju, koga datoteka predstavlja).
- Nakon korišćenja, sledi eventualno **otključavanje** i **zatvaranje** specijalne datoteke.
- Za podršku **otvaranja** i **zatvaranja**, odnosno **zaključavanja** i **otključavanja** specijalnih datoteka, neophodno je da one poseduju svoje **deskriptore**.

Specijalne datoteke

- Deskriptori specijalnih datoteka obuhvataju attribute, kao što su, na primer **numerička oznaka vlasnika** datoteke, **prava pristupa** datoteci za njenog **vlasnika**, za njegove **saradnike** i za **ostale korisnike**, ili podatak da li je datoteka **zaključana** ili **ne**.
- Međutim, za operacije **čitanja** ili **pisanja** specijalnih datoteka **nije potrebno preslikavanje** rednih brojeva bajta u redne brojeve blokova masovne memorije.
- Umesto toga za njih je potrebno pozivanje odgovarajućih operacija **drajvera uređaja**, koje ove datoteke predstavljaju.

Specijalne datoteke

- Zato se u deskriptorima specijalnih datoteka ne nalaze podaci o **tabeli pristupa**, nego podaci o odgovarajućem **drajveru** i **primerku uređaja**, koga on opslužuje.
- Za jednoznačno identifikovanje drajvera uvodi se **redni broj drajvera (major number)**, koji služi kao indeks za posebnu **tabelu drajvera**.
- Polja indeksiranog elementa ove tabele sadrže adrese operacija dotičnog drajvera.

Specijalne datoteke

- Prema tome, ako se redni broj drajvera čuva u deskriptoru specijalne datoteke, na osnovu njega je moguće pronaći **adrese operacija** ovog drajvera (posredstvom **odgovarajućeg elementa tabele drajvera**).
- U pomenutom deskriptoru se čuva i **redni broj uređaja (minor number)** koga predstavlja **specijalna datoteka**, da bi se na njega mogla usmeriti odabrana operacija drajvera.

Specijalne datoteke

- Za izmenu **atributa** specijalnih datoteka primenljive su **sistemske operacije**, koje su uvedene s tom namerom za obične datoteke.
- Isto važi i za **sistemske operacije** za izmenu imena datoteke i za njeno **uništenje**.
- Pri tome, kod **uništenja** specijalne datoteke, **nema oslobađanja** blokova, nego se **oslobađa** samo njen **deskriptor**.
- Sistemske operacije prave razliku između **običnih** i **specijalnih** datoteka na osnovu posebne **oznake**, navedene u **deskriptoru** datoteke.

Standardni ulaz i standardni izlaz

- Pojmovi datoteke i procesa su čvrsto povezani, jer je aktivnost procesa posvećena obradi podataka, sadržanih u datotekama.
- Pri tome je tipično da obrađivani podaci stižu u proces iz jedne, ulazne datoteke, a da obrađeni podaci napuštaju proces, završavajući u drugoj, izlaznoj datoteci.
- Ovakav model obrade podataka je dovoljno čest, da opravda uvođenje naziva standardni ulaz (standard input) za ulaznu datoteku i standardni izlaz (standard output) za izlaznu datoteku.

Standardni ulaz i standardni izlaz

- Pri tome se podrazumeva da se u toku stvaranja procesa otvore i njegov standardni ulaz i njegov standardni izlaz. Zahvaljujući tome, bez posebnog otvaranja se može čitati standardni ulaz i pisati standardni izlaz.
- Kao podrazumevajući standardni ulaz služi specijalna datoteka, koja predstavlja tastaturu, a kao podrazumevajući standardni izlaz služi specijalna datoteka, koja predstavlja ekran.

Standardni ulaz i standardni izlaz

- U slučaju da proces stvaralac zaustavlja svoju aktivnost, dok traje aktivnost stvorenog procesa, tada je prirodno da stvoreni proces nasledi standardni ulaz i standardni izlaz od procesa stvaralaca i da tako, preuzimajući opsluživanje terminala, nastavi interakciju sa korisnikom.
- Kao indeks otvorene datoteke, koja odgovara standardnom ulazu, može da služi vrednost 0, a kao indeks otvorene datoteke, koja odgovara standardnom izlazu, može da služi vrednost 1.

Spašavanje datoteka

- U nadležnosti sloja za rukovanje datotekama nalazi se i podrška **spašavanju (backup)** datoteka, čiji cilj je da se redovno prave **kopije postojećih** (svih, ili samo u **međuvremenu izmenjenih**, odnosno **stvorenih**) datoteka.
- Na osnovu ovakvih kopija moguće je **rekonstruisati (restore)** sadržaj **oštećenih datoteka**.
- Do oštećenja datoteka dolazi na razne načine, kao što je, na primer, pojava **loših (neispravnih) blokova**.
- Kada se otkriju, loši blokovi se **izbacuju** iz upotrebe. Jedan način da se to postigne je da se, na primer, formira **datoteka loših blokova**.

Osnova sloja za rukovanje datotekama

- Sloj za rukovanje datotekama se oslanja na operacije drajvera iz sloja za **rukovanje kontrolerima**.
- On može da koristi i operacije sloja za **rukovanje radnom memorijom**, radi **zauzimanja bafera**, namenjenih za smeštanje **kopija blokova**, ili **kopija deskriptora** datoteka, na primer.